

UČITELJSKI T O V A R Š.

~~~~~  
List za šolo in dom.

~~~~~  
Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto v tiskarnici in po
pošti 2 gl. 50 kr., za pol leta 1 gl. 30 kr. nov. dn.

Tečaj II.

V Ljubljani 15. julija 1862.

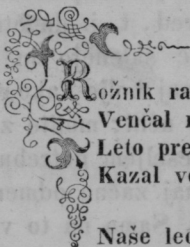
List 14.

Prečastitemu gospodu

DR. FRANCETU MOČNIK-U,

c. k. šolskemu svetovavcu in ogledniku realnih in ljudskih šol, v znamenje visokega spoštovanja o njegovem veselem poslavilu

z viteškim križem Franc-Jožefovega reda.

~~~~~
Rožnik razvijal je cvetja obilo,
Venčal ravnine, gorice in log;
Leto prekrasno se je odgernilo,
Kazal veseli se raj je okrog.

Naše ledine pa vendar še malo
Kinča imele za svojo so vlast. —
Rožnik to vidi, ovenča prezalo
Tudi v novinah domačih nam rast.

Tebi na persih, možak preslaviti,
Cvetja prikazal se pravi je cvet,
Sladke čutila jel v serca nam liti,
Radostno gleda ga šolski ves svet.

Kličemo tudi zdaj mi Ti vošilo,
Naše hvaležno rodi ga sercé;
Damo Ti venec, oj sprejmi ga milo!
Tvoje so cvetke, ki v njem Ti blišé.

Kako naj se v šoli moli.

Spisal poleg hervaške šole J. Eržen.

Molitev je dušna hrana; toraj je potrebna odraslim in otrokom. Učenikova dolžnost je tedaj, da skerbí, da se otroci že zgodaj navadijo reda, čednosti in pobožnosti. Kar zadeva red, je najprej treba, da je učenik sam natančen. Natančnost pa ima svojo podlago v učenikovi zavesti, ki je malim v šoli prednik, da jih uči potrebnih nauk in jih napeljuje na vse dobro in pošteno. Akoravno otroci še pri začetku ne razumejo, kar molijo, je vendar dobro, da se že zgodaj učé moliti. Res bi se moglo reči, da taka molitev lahko postane puhlo in prazno blebetanje, pa kdo bi bil tega kriv? Ali ne učenik, kateri ne spolnuje vestno svojih dolžnost? On naj gleda, da bo naj pred sam pobožno molil in vse pripravne pripomočke rabil, da bi dosegel ta imenitni namen. Poglavitna reč je tedaj, da učenik naj pred molitev, katero učenci molijo, prav kratko, toda otrokom razumljivo razloži. Pri novincih je to nekoliko težavno. Tu je naj bolje, če učenik učencom po otročje reče, da se hočejo pogovarjati z očetom, kterega sicer ne vidimo, pa nas on vse vidi, in nam rad vse daja in stori, česar potrebujemo. Kadar je to storil, potem naj gleda na red, t. j. da otroci zajedno vstanejo, bukve mirno pusté, roke sklenejo in se z očmi obernejo na božjo podobo. Potem je naj bolje, ako reče: Otroci! danas se boste zopet nekaj novega učili; molite za to k Bogu in sv. Duhu, da boste radi in z veseljem potrebni nauk poslušali, razumeli in ohranili. Potlej naj začne odmerjeno molitev, ktera je v temu razredu navadna. Samo na to vižo je mogoče odpraviti vsako raztresenost. Naravno je, da vsi otroci niso enaki. Ta je dober, uni prederzen, tretji nemiren i. t. d. tu se je zares treba bati, da se mehanizem ne vrine. Pa mislim, da to se primeri le nekterikrat in ne vselej. Znabiti da otrok kateri dan v šolo malo raztresen pride, pa v takem slučaju je treba malo skozi perste pogledati; drugače je, če naletiš takega, ki je že v sercu popačen. Tukaj je že močna stvar, in mi bi učeniku svetovali, naj takega otroka vun pokliče, ljubeznjivo opominja in ga pripravi na pobožno pot, kaj ima storiti, pa tako, da nobenega ne vidi, in naj ž njim moli. — Po nauku ne bo škodvalo malo spomniti, post.: „No otroci! zdaj spravite reči! Bukve, kape in klobuke na klop, in roke

povzdignite! Dajte, da se lepo zahvalimo nebeškemu očetu za prejeti nauk in njegov blagoslov“ i. t. d. — Ali novincom: „Vstanite, sklenite roke in bodite mirni, zdaj bomo k Bogu molili.“ — Tako se bo otrok navadil na pravo molitev, ki bo tudi Bogu ljuba in dopadla učeniku in poslušavcu. Od druge strani pa bo učenik sam s svojim izvrstnim izgledom doprinesel k temu, da bo skupna molitev otročja vredena in pobožna. Tu je treba biti živ izgled po podobi odrešenikovi, ker otrok rad posnema. Kar vidi, to stori: ako dobro zapazi, se potruji, da dobro naredi; ako vidi slabo, pa tudi slabo stori. — Zavoljo tega učeniški obučevanju keršanskega nauka in svojemu poklicu zeló škodujejo, ako v tej sveti stvari kaj takega dopuščajo, kar je šolskim postavam in pravi bogaboječnosti protivenega. So žalibog, kateri se, kadar otroci zajedno molijo, na svojem stolu zvirajo in otroke verdevajo, ali kaj pišejo, in otroci molijo ali vpijejo po svoji volji. So tudi, ki otroke pusté moliti, sami pa vun gredó, ali se pa po sobi sprehajajo, in ne da bi roke sklenili! Da taki mladini škodujejo, je očitno. Še pa se nam h koncu potrebno zdi, da opomnimo, da naj se vsaki šoli preskerbí križ, in da se jim koj pri prvem šolskem zbiralu žlahtno pové od odrésenika, kdo da je, kako in zakaj je toliko terpel i. t. d. — Tako je mogoče, da je šolska molitev redna, pobožna in koristna.

Nauk v branji v srednjem in višjem razredu ljudskih šol.

(Dalje.)

Govorili smo dosihmal, kako naj se razumevajo besede in stavki; zdaj pa prevdarimo, kako je ravnati, da bi razumela se cela vaja skup vzeta.

Kdor stavke prav razumé, razumel bo tudi celo vajo ravno kakor tisti, ki besede razumé, razumé tudi stavke. Rekli smo že enkrat, da besed in stavkov ni treba logično izpeljevati in gramatično razkladati, ampak da jih otroci razumejo, če jih v pogovoru pametno zgolj po skušnjah na to napeljujemo. Ravno tako ne moremo tukaj, ko se ima vaja v branji skupno razumeti, od otrok tirjati, da bi mogli spoznati in dokazati, iz

kterih logičnih delov je vaja, kako se ti udje eden z drugim vjemajo (vzrok — nasledek, terditev — zagotovitev, popravitev), kako se sleherno ozira na celoto, da bi poglobitno in poddruženo razložili. Takšne vaje presegajo pamet začetnikov, pa tudi malo pripomorejo k rečni zastopnosti, marveč otrokom reč primerzē. To pa tudi preveč nateguje um, domišljijo in otroče serce v nemar pušča. Učenec ljudske šole se ne more tako nad reč povzdigniti, ampak zgubi se ves v reči. Ne vem, kaj je tukaj bolj škoda, ali otrok ali tvarina, koja tukaj ni drugega kakor pripraven predmet za takšne vaje. Za bolj zrele učence na višjih učilnicah so takšne vaje zeló koristne, — toda za ljudsko šolo so previsoke.

Ni pa zadosti, da se pri vaji obravnana reč razumé, treba je tudi na to paziti, kako se tukaj splošna misel na kakšnem posebnem prigodku počituje. Naj se že govori od ljubeznido Boga in do bližnjega, od dolžnosti iz te izvirajočih, ali od lepote, kreposti in njenega plačila, ali od nagnjusnosti hudobije in njene kazni, izurjen izobražene pameti bo kmali spoznal splošno resnico, koja je v podlago tej zgodbi in bo razumel, da je ta le poseben izgled za počitanje. Ni pa treba, da bi vsaka vaja v berilu le bila za to, da bi se splošna resnica počitovala, ker ravno to, da so v nekteri vaji nalašč nastavljene, njih vrednost zmanjšuje, da se tako ne primejo. Některe vaje po berilih so res take, da se manj gleda na njih notranjo vrednost, kakor pa na to, da se po njih kako vodilo za življenje speča. To pa pride od tod, ker se opominjevanju in sploh podučevanju več moči v izobraženje značaja pripisuje, kakor je pa v resnici ima. Zraven pa tudi mislimo, da se mora vse, kar naj bi otroka požlahtnovalo, njemu z besedo dopovedati. In vendar, kakor nas skušnja učí, se naj bolje otrók prime taka berilna vaja, koja ne namerja na kako splošno resnico ali kak nauk, ampak koja pripoveduje, kar je kdo skušil ali vidil, v kteri se kakor v zerkalu vidi, da je ljudi res kaj takega zadelo, pa da so v resnici to čutili. Bravca pa tako berilo zavoljo tega mika, ker se te čutila tudi zbudé v njegovem sercu. Se vé, da nahajamo pri takšnem branji tudi resnice, postave naravne in djanjske ali naravne, in se prijemajo našega serca in mišljenja. In ravno kaj takega bomo zopet radi brali; tistega pa, ki ima le kako splošno misel, se bomo pa kmali naveličali. Otroci sami nevedoma naj bolj pričajo, ktero

branje je dobro, ker reč večkrat, pa ravno tako veselo in pazljivo poslušajo, jo premišljujejo ter se ji zopet vdajo, in ne vejo, kaj jih tako čudno mika in vleče. In kdo bi hotel terditi, da se to ne prime bolje njih serca in volje in močneje ne nagibuje, kakor novo skovani moralni izgledi, kateri se v vsakdanjem življenji v resnici ne morejo pripetiti.

To smo pa v kratkem zavoljo tega omenili, da bomo lažje dobili glavno misel, na katero se branje opira pri vajah v branji.

V srednjem razredu se moramo poglobitno za to prizadevati, da bodo otroci reč, od ktere beró, razumeli. Mlajši učence razumé le kaj takšnega, kar se mu more počitati. Ako bo pa reč, od ktere bere, razumel, zbudila se mu bo tudi pamet, domišljija in čut. Poglobitno misel bo potem gotovo bolj zapopadel, kakor če ga po umetno spletenih vprašanjih napeljujemo, da bi jo kratko in dobro povedal.

Večidel velja to tudi za višji razred elementarnih šol. Otroci v teh razredih ne premišljujejo radi, pa tudi ne morejo premišljevati abstraktnih reči in jih izrazovati, kar njih dušne moči natezuje, — mora se jim počitovati. Radi bodo učenika nasledovali, dokler jim kaj takega pravi. Le kdor tako ravná, razjasnil bo s pridom otrokom poglobitno misel.

(Dalje prih.)

Tečno učilo.

K a z a v n i p o d u k.

N e b o.

S n o v a. Solnce, luna, zvezde.

U č b a. V neizmernem nebem prostoru je solnce, luna, brezštevne zvezde in tudi zemlja, na kateri mi prebivamo. Vse to je vstvaril in vlada vsegamogočni Bog. Solnce vidimo vsaki dan vzhajati in zahajati. Solnce nam sveti in nas greje; tedaj nam daje svetlobo in gorkoto. Brez gorkote, pa tudi brez svetlobe bi ne moglo nič rasti in živeti. Kako žalostno je, če dolgo solnca ne vidimo. Kdo nikoli ne vidi solnca? Kadar koli vidimo rumeno solnce vzhajati in zahajati ali za božjo milost iti, ali kadar koli ga vidimo sijati, povzdignimo svoje serce v

nebesa k vsegamočnemu in modremu stvarniku, ki nam ga dá in ohranjuje. — Luna ali mesec ravno tako vzhaja in zahaja, kakor sonce. Toda lunina svitloba ni taka kot solnčna. Kdaj luna sveti? Luna pa je tudi po dnevu na nebu, pa se zavoljo solnčne svitlobe ne vidi. Luna se sveti le od solnca, in tedaj tudi nič ne greje. Luna ne sveti vsako noč in tudi ni vedno vsa svitla; včasih se vsa, včasih se je manj ali prav malo sveti. Luna razsvitluje tamne noči. — Zraven lune vidimo po noči še veliko veliko malih lučic na nebu; pravimo jim zvezde. Zvezde so ravno tako neizmerno velike nebne stvari kakor sonce, luna in zemlja; majhne se le zato vidijo, ker so tako daleč od nas. Ako pogledamo po dnevu lepo rumeno sonce in po noči milo luno in drobne migljajoče zvezdice, se nam nekako čudno milo stori, in zdi se nam, da imamo tam gori še drugi dom, kjer je ljubi Bog, naš mili oče, kateri je vstvaril in vlada toliko brezštevlnih in neizmernih nebni stvari.

Iz zgodovine kerščanske ljudske šole.

(Dalje.)

Oziral se je Otto I. tudi na sever, kjer je kerščanska vera zdihovala pod težkim preganjenjem; vstanovil je škofije ter varoval pastirje in čede. Nosil je krono Karolna Velikega; hotel je tedaj tudi biti varh in branitelj sv. cerkve.

V tej dobi podjarmljeni so bili tudi Slovani stanujoči na vshodni meji Nemčije. Bila je kervava vojska, in ker so se vojskovali tako grozovito in s premaganimi tolikanj neusmiljeno ravnali, vstajali in spuntali so se Slovani toliko in tolikrat. *) Saj se še celó červ vije, kadar ga nabadaš. Kar je neusmiljena vojska zaterla in pokončala, tudi kerščanska vera ni mogla naravnati. Veliko novih škofij množile so od začetka le davšine. Kaj pa so razumeli ti ubogi ljudje od latinskih ali nemških pridig! Kirie eleison spremenili so v: „Ykru jolša“... jelša v gojzdu! Še le pozneje so se na nemškem severju prizadevali, da so kerščanske duhovne v slavjanskem jeziku podučevali, da bi potem ajde spreobračali. Kako so ubožiči zdihovali nad „gospodarjem kristjanov“ kakor so gospod Boga

*) Beseda „Slave“ in „Sklave“ nam to zadosti svedoči.

imenovali. Da bi bili njih moč in narodnost še bolje zatirali, pošiljali so med nje naselnike iz Frankovskega in Saksonskega, kateri so gledali na nje kot gospodarji na svoje podložne. Zginil je sčasoma jezik slavjanski popolnoma, — nemški jezik je pa po izreku Vendov in Sorbov po današnjim Saksonskem kraljestvu postal tako blagoglasen, da ga je Nемец za svoj pismeni jezik začel rabiti. Ali ni kar smešno, če se današnji prebivavci po Saksonskem in Braniborskem — potomci Slavjanov — ponašajo kot jedro nemškega naroda. Siloviti mejni grofi, kateri so bili mejaši Slavjanov od jadranskega morja noter do severne Saksonije, vojskovali so se z njimi že zavolj dobička ter so svoje meje čedalje bolj razširjali in ker Slovani lenstva niso poznali, vpeljano je bilo s tujo silo. In vendar so znali kmetovati bolj od Nemcov, in Nemčija ni imela takšnega kupčijskega mesta, kakoršno je bilo Volin na izlivu reke na Pomeranskem. — Te slavjanske dežele postale so sčasoma popolnoma nemške dežele; Koroško, Štajarsko in del Kranjskega postalo je nemško vojvodstvo že pod Ludovikom Nemškim. Res da so si sv. škofje in goreči mišijonarji prizadevali zaceliti skeleče rane, ktere je meč vsekali Slavjanu; Nемец pa je širil s kerščansko vero tudi svoj jezik in svoje šege, da bi bil Slavjana tesneje na se privezal, in takih Slavjanov, kateri so se svojega rodu sramovali ter ga zatirali, se javalne nikdar ni manjkalo.

Že pod Tasilom se je začela v Aguntu (Irinchen) šola za slavjanske misijonarje. Leta 845. dalo se jih je kerstiti 14 čeških knezov. Proti koncu 9. stoletja stavili so prve kerščanske cerkve na Českem. Že večje zasluge za razširjenje kerščanske vere pridobil si je s. Vacsлав. Kupil je ajdovske otroke ter jih pustil skerbno podučiti, kateri so potem sv. vero goreče razširjali. Perva cerkvena pesem v slavjanskem jeziku bila je milo zdihajoča: „Hospodine pomiluj ny!“ „Ihu Xpe pomiluj ny!“ „Domine miserere nostri, Jesu Christe miserere nostri“ . . . Boleslav II. vstanovil je tudi škofijo v Pragi in tako je poskerbel, da se je ljudstvo pametno izrejevalo.

Obernimo se sedaj tudi k Madjarom. Potem ko so bili pod Otonom I. na leškem polju hudo tepeni, ostajali so rajše doma ter se poprijemali mirnejšega življenja. Sarolta, žena vogerskega vojvoda Gajza bila je kristijana, in kar Gajza ni smel izpeljati, izpeljal je toliko slavnejši njegov sin, sv. Šte-

fan, prvi ogerski kralj. Sprejela je ogerska dežela prelepi dar kerščanske vere, ktera se je od tod razširila tud v Sibirjo. S kerščansko vero širila se je pa omika in izobraženje. Tudi na Poljsko je prišla pod Otonom I. kerščanska vera, in rimsko-nemško cesarstvo je bilo povsod varh kerščanske vere.

Slavno ime v zgodovini šol po Laškem pridobil si je tudi papež Silvester II. Kot ubogi samostanec — Gerbert Fleury-ski je popotval iz Francoskega na Španjolsko. Kerščanske deržave so se ravno razprostirale na jug ter so obudile kerščanske vednosti. Mauri so tud visoko čislali vednost in poskušali so se v učenosti s kristjani, in tamkaj se je Gerbert naučil zraven obilno drugih vednost tudi arabskih števil, ktere do tačas zahod še ni poznal; zoznanil je tedaj kristjane po zahodu s to učenostjo. Postal je potem zavoljo svoje učenosti nadškof v Raveni, pozneje pa papež; leta 1003. se je pa v boljšo domačijo preselil. Če še enkrat dobo od Karola Velikega pregledamo, vidimo, da je bilo zeló potrebno podučevanje na višjo stopnjo povzdigniti, ker trud slavnih mož, kterih so omenili ni presegal njih časa, ker ljudje so bili tačas zavolj nevgodnih časov dalječ v nevednost zabredli; njih prizadevanje pa je možem krepkim v djanju pot pripravljalo, da so ob uri, ktero je previdnost božja odločila, veselo napredovali.

(Dalje prih.)

Kratek obris godbine povestnice.

(Dalje.)

Družba učenih, radovoljnih pevcov in godcov, ki jih je Giovanni Bardi, grof Vernio v Florencii okrog sebe zbral, si je izmislila, godbo Gerkov na novo v življenje obuditi. Vsled takega okusa ste prišle na svetlo spevoigri: „Dafneja“ in kmali potem „Evridiceja“, obedve po pesniku Rinucini-u in po skladateljih Peri-u in Caccini-u. Leta 1600. so obe pervikrat igrali v Florencii. Godba je bila po šegi naših recitativov osnovana z namešanimi kori; orhestra je bila majhina: glasovir, velike citre, viola di gamba, in nekoliko flaut.

Claudio Monteverde, rojen l. 1565. v Kremoni, † l. 1649. v Benedkah je povzdignil in pomnožil instrumentalno

godbo in je našel „ouverturo“, katero je pozneje Lully izboljšal.

Do zdaj se je igralo vedno še očitno na cesti. Pervo gledališče za spevoigre, „St. Casino“ imenovano, je bilo sozdano leta 1637. v Benedkah. Perva spevoigra, ki se je tukaj predstavljala, je bila „Andromeda“, katero sta zložila pesnik Benedetto Ferrari in skladatelj Francesco Manelli.

Alessandro Scarlatti, ustanovitelj takrat po vsem svetu visoko čislane neapolitanske šole (roj. l. 1650. v Napolu, † l. 1725.) je bil izvrsten pevec in imeniten skladatelj, ki je posebno samospeve na višjo stopnjo povzdignil. Tudi je pisal veliko cerkvenih skladb.

Na Nemškem je zložil Henrik Schütz v Draždanah prvo spevoigro: „Dafnejo“ poleg popred omenjene Rinucinijeve, katero so igrali o svatbi volitnega kneza zaksonskega Joana Jurja. Zdaj pa je prihrula tridesetletna vojska, ki je veselejše razvitje vseh umetnost dolgo časa zadrževala.

Na Francosko je prinesel spevoigro kardinal Mazarin, kateri je leta 1645. celó družbo pevcov iz Laškega v Pariz privabil. Cambert (roj. l. 1628., † l. 1677.) je spisal prvo francosko spevoigro: „La Pastorale“, ki je bila prvič igrana leta 1647. na gradu Issy. Veliko gledališče v Parizu (Academie royale de musique) je bilo leta 1669. ustanovljeno.

Giovanni Battista Lully, roj. l. 1633. blizu Florencije, je prišel 13 let star s vitezom Guise-om na Francosko in je bil iz začetka kuharček pri kraljevični „Montpensier“; pa povzdignil se je s svojo bistro glavico in je postal vladar spevoigre, čislán ves svoj vek. Perva njegova spevoigra „Le fêtes de l'Amour et de Bacchus“ je prišla leta 1672. na svitlo; za njo „Cadmus“, „Alceste“ i. t. d. Lully je vpeljal nove sapne glasbine orodja, bobne in pavke, je odpravil „kstrate“ in poskerbel, da so visoke glasove peke ženske. Leta 1651. je zložil prvi „menuett“, ki ga je Ludovik XIV. v Versaill-u plesal s svojo ljubico. Svoje podložne pevce in godce je silno oestro imel, in kdor je kaj zgrešil, mu je bilo gorje; po navadi mu je glasbino orodje na herbtu razbil.

Njegove zasluge pa so tudi priznali kralji in ljudstvo. Bil je med plemenitnike povzdignjen, ter je umrl 22. marca l. 1687. zapustivši 500,000 frankov premoženja.

(Dalje prih.)

P a š n i k.

Priličen poduk. Ne le pamet, temuč tudi veliko več otroško serce krepčati v pravih čednostih je pri vsaki priložnosti učiteljeva sveta dolžnost. — Modri stvarnik je vsaki stvarci dal kako lastnost, ktera človeka nekako spodbuja in podučuje. Posebno lepo lahko učitelj spomladi in poletu otroške serca prepričuje, kako mogočen, moder in ljubeznjiv je neskončni Bog, postavim tako le: Učitelj: Ljubi otroci, ali ste se po zimi kterikrat spominjali, kako je spomladi in poletu? in kaj ste si mislili? — Otroci: Želeli smo, da bi kmali prišla ljuba pomlad, da bi drevje zelenelo, cvetice cvetele, da bi tergali dišeče vijolice in druge rožice. — U.: Glejte spolnjene so vaše želje! Lahko sprehajate se po polji, po zelenih travnikih in logih. Vidim tudi, da nekteri iz med vas že imajo vijolice pri sebi. Povejte, kje pa rastejo vijolice? — O.: Vijolice rastejo po solnčnih mejah, za germovjem in med dračjem. — U.: Tako so skrite! Kaj ne, to so lepe cvetice? O.: Lepe, lepe so, in tako prijetno diše. — U.: Tedaj so vam vseč, in jih radi imate! pa se tako skrivajo! O.: Zato jih imamo še raje, in radi koga ž njimi razveselimo. — U.: Ker so vijolice tako lepe in dišeče cvetice, kaj ne, naj bi se vendar ne skrivale, — temuč očitno naj bi rastle, da bi jih vsaki vidil! Toda to je drugače. Vijolice so sramožljive in ponižne, in zato so rade na tihem, in se ne šopirojo. Vidite, tudi otrok, kteri je priden in dober, pa zraven ni preglasen, razposajen in ošaben, je pameten in ponižen. Komu je tedaj podoben tak otrok? — O.: Vijolici. — U.: Ako tedaj vijolico vidite, kaj si bote mislili? — O.: Da je ponižna. — U.: In kaj nam pomaga, če to veste? — O.: Tudi mi homo ponižni kakor lepa vijolica. — U.: Otrok, ki je priden in dober, zraven pa lepo ponižen, je podoben lepi dišeči vijolici, ktera se vsakemu prikupi. Ponižne otroke ima vsaki rad, pa tudi Bog jih ljubi in za nje lepo skerbí. Zapomniti si te le verstice:

Podoben bod' vijolici
 V germovji, ki skrivaj tiči.
 Bod' priden in ponižen rad.
 To dalo bo ti lepi sad.
 Ponižne serca Bog zvišuje,
 Prevzetnost pa le zametuje.

Knjige za šolske darila.

Bliža se konec šolskega leta, in pridni učenci in učenske že težko čakajo preveselega dneva, kadar bodo v šoli pri skušnji očitno pohvaljeni in bodo dobili lepe darila kot spominek za njih pridnost in lepo vedenje. — Prav je, da mladost razveselujemo in varno vodimo po zlahkni stezici nje zlatega mladega časa. Tukaj tedaj nanznanjamo razun molitevnih knjig še nekaj drugih, ktere so prav primerne naši sedanji mladosti.

a. Za manjše učence in učenske.

B o ž i d a r, povest, 32 kr.

P e t e r i n P a v e l, povest, 42 kr.

Drobtinice, ali povesti in pesmi z lepimi podobami, 28 kr.;

Darek pridni mladosti, podelil A. Praprotnik. Z nekterimi podobami. Pervi zvezek, 40 kr.;

Mali sadjorejec, t. j. kratek nauk od sadjoreje za učence na kmetih. *)

b. Za večje učence in učenske.

Drobtinice, 15 zvezkov; zadnji velja 1 gl. 40 kr.; prejšni pa so večidel bolj po ceni.

Umno kmetovanje in gospodarstvo, spisal J. Zalokar, 80 kr.;

Domači zdravnik, spisal K. Robida, 70 kr.;

Sv. Anton pušavnik, spisal A. Pintar, 40 kr.;

Oče naš. Povest za keršansko mladost in keršansko ljudstvo, 50 kr.;

Pesmi cerkvene in druge, spisal A. Praprotnik, 30 kr.;

Spisje za slovensko mladino, spisal A. Praprotnik, 21 kr.;

Gospodove pota so čudne, povest. **)

R a z p i s

prvega darila za Vodnikov dan leta 1863.

1. Razpisuje se 60 gold. nov. dn. za najboljšo povestico (novelo). Predmet te povestice naj se iz zgodovine slovenske ali slovanske vzame ali vsaj naslanja na njo; notranja osnova in zunanja oblika njena naj se tako obravná, da je razumljiva vsakemu prostemu bravcu in mikavna še posebno našemu ženskemu spolu. V vsem naj je vodilo take v čistem slovenskem jeziku pisane povestice to, da izbuja narodno zavest, pa nikakor ne žali poštene slovenske nrave in se ne spušča v politično in versko polemiko.

*) Ta zvezček se ravno natiskuje v g. J. R. Milicovi tiskarnici, in pride kmali kmali na svitlo.

**) Ta mična povest bo prišla ravno kar iz tiskarnice; prodajal jo bo g. M. Gerber.

2. Obširna naj je povestica ta saj toliko, da znaša 2 1/2 do troje tiskanih pól.

3. Zadnji čas do vseh Svetih letošnjega leta naj se rokapis franko pošlje vredništvu „Novic“ s kako prislovico (motto) brez imena pisateljevega. Ime, stan in stanovanje pa naj se priloži v zapečatenem pismu, zaznamovanem z ono prislovico.

4. Po sodnikih, ki se bojo ob svojem času očitno na znanje dali, za najbolje delo spoznana povestica se bo razglasila v slovesni „besedi“ na Vodnikov dan v čitavnici ljubljanski; tam se bo zapečateni listek odperl, ime pisateljevo oklicalo, pisatelju pa darilo podelilo, ako je pričujoč; sicer pa se mu bo poslalo na dom. Ako bi se nobeno delo darila vredno ne spoznalo, se prihrani denar za prihodnji razpis.

5. Tako poslavljen povestica je lastnina Vodnikove Matice, ki jo bo lično natisniti in prodajati dala. Kolikor se skupi čez stroške tiskarne, se poverne v Matico.

Upravni odbor za Vodnikove slovstvene darila:

Jan. Bleiweis, Ant. Černe, And. Einspieler, Dav. Terstenjak.

Imenzlaga (etymologie) farnih vasi na Kranjskem *)

(Dalje.)

Radovica; glej prednje.

Raka; glej Arch.

Rakitna, verlivo od R a k i t - e (Bachweide).

Razderto — Prewald (Prebovd, prebosti). Obdvoje je slovensko ime, in pomeni razdert ali preboden svet, kjer ta vas stoji.

*) Z a p o m i n j. Le zavoljo nekterih bravcov, zlasti takih, kateri cirilskih čerk ne poznajo, hočemo tukaj nekoliko odgovoriti na en sôstavek v „Novicah“ št. 27 in 28, v katerem nam en g. pisavec zavoljo naše imenske zlage nevednost in kratkovidnost očita in se celó tega nevrédnega izreka posluži: da z n a m o v e č, k o h r u š k e p e č. —

V sploh mu zamoremo zaterditi, da zavolj njegovih drugačnih ali nasprotnih misel nismo vzroka najdili, tudi v eni sami reči od naše poprejne munitve ali zlage odstopiti; kar mu hočemo tudi v posebnosti razkazati, in sicer

a.) kar zlago imena: O m r u z (genet. a) zadene, (ktero ime so nemci verlivo zavoljo njegove enakoličnosti z imenom Ambroz v A m b r u z prekerstili), smo rekli, da se izhaja od besede omrežiti (kor. o ali ob in mreža) zato, ker je ta kraj, kjer vas leži, kakor smo slišali, od vseh strani zunaj ene, z viši svetom opahujen ali tako rekoč omrežen. Enako omreženje smo vidili tudi sami pri eni hiši na Gorenskem, kjer se pri Omružku pravi. Ravno tako smo brali tudi od enega kraja na Štajarskem, Omružce, ktero ime gotovo enak pomen ima, kar tudi nemško ime Friedau (eingefriedete Au) poterdí. Po tem takem ni dvoma, da je ime O m r u z posneto od: o m r e ž i t i, in to od m r e ž a. G. pisavec pa pravi nasproti, da ime Omruz „že samo za tega del nikoli ne more biti narejeno iz besede mreža, ker slovanski jezik visocega é, kakoršen je v besedi mreža, nikoli ne spreminja v u.“ — Pa na to mu zamoremo odgovoriti, da tega določka njegovih knjig ne najdemo vterjenega, zakaj več analogij imamo v našem jeziku, kjer se visoki é spreminja v u, post. sopreči, sopregati = soprug, sopružnja (Gemahl, Gemahlin); ferfeleti = ferfeluh, žreti =

Rav = R o v a, znabiti vas v tesnem voglu ali vpahu gore ležeča; ali pa vas pričeta v ruvanju (t. j. pripravljanju za snožet), kakor po enakem vas pričeta v rotu = R o v t e, R o d n e; ali v trebilu za snožet = T r e b n o, T r e b o j e; ali v snožeti = S e n o ž e č e; ali tam, kjer je bila košnja = K o š a n a? (Košca?)

(Dalje prih.)

žeruh, požeruh, in več drugih. Kako zamore tedaj g. pisavec kategoriško reci: nikoli? — Že is tega zgleđa se kaže, kako malo se je na njegove terditve zanesti. —

Potem ko je g. pisavec iz ravno povedanega vzroka našo zlago zaverigel, svojo začne, in nemško ime: A m b r u s z l a g u j e. Zavzeti se je za res, zlasti v očini cenzuri nad tako nevednostjo ali šalo!! — pa tudi zlaga sama je polna pregreškov in prehitena, in namest ene pomote, katero g. pisavec naši zlagi očita, bi jih zamogli, ko bi se ne bali bravcom truda delati, v njegovi devet, rečemo devet razkazati. In tako zlago on na zadnje v zgled stavi, „kako bi se dala ta beseda pretresati v slovanskem jezikoslovstvu.“ — *Difficile est, non facere versum!* — Glejmo dalje!

b.) Dragatuš. Kar tukaj g. pisavec od Drage pravi, je napak razumeto; kar pa pravi od tisk in tuš, je pomota. Tisk ni korenina, ampak le t'š. Da se pa i zamore spremenjevati v u, bi bil g. pisavec lahko previdil, ko bi od mnoge spremenljivosti glasnikov v besedah ravno tiste korenine kaj več vedil. Zavaljo kratkote le en sam zgled: kor. str: sterniti = stran, štrerna, šterk, strina, strok, struna.

c.) Duplje. To besedo hoče g. pisavec izpeljano imeti od „duplo“ in sicer zato, ker bi ta korenina neskerčeno ime dala. — Pa mi nismo mislili, da bi bili naši očetje tako kratkovidni bili, da bi bili vasem od votlih dreves, ktere se povsod najdejo, imena dajati hotli. Sicer se pa skerčene imena tudi drugod najdejo, post. Tulhina, namest tul — hinini; Tomin namest Tul — mejin, Gränzthal; Čermošnice namest Černomošnice i. t. d.

d.) Berdo. Tukaj smo rekli, da je koreninska beseda bersniti; pa g. pisavec pravi: „Kdor more narediti „brdo“ iz korenike „brs“, zna več, kot hruške peč.“ — Pa g. pisavec ne vé, da se s večkrat spreminja v d ali tudi c in nasproti. Tako postavim še zdaj v nekterih krajih pravijo: gospos namest gospod; oba z namest obad (Insekt); brs tedaj dvojno ali trojno koreniko v sebi zapopade: brs, brd in brc: da se tako loči od enojniši korenike br; od prve pride: bersniti, berst, brusiti, bercati (berdzati); ravno tako tudi berdo, brada, broditi, brod etc.; od druge pa brati, briti i. t. d. Berdo pride vpovirno od bersniti, zato ker je tukaj svet tako rekoč vun ali na vzgor bersnen, kakor brada pri človeku.

e.) Glogovic se od Slovincov imenuje Blogovic, kar dobro vemo; ali čerka o je tukaj pogoltnjena, kakor v vasi Bloke, kjer je vendar v nemškem imenu o še ostalo namreč Oblak.

f.) Mokronovo stoji tako v šematizmu. Mi smo mislili, da je obedvoje navadno.

g.) Dobrépolje. Dobro polje se zamore kakor lastno ime le takemu polju dati, kjer je okolično slabo; ne pa, če je sploh dobro; tedaj ne more veljati za ločivno znamenje.

h.) Velesevo hoče g. pisavec izpeljano imeti od boga Veles ali Volos (bog v lesu). Ni sicer nemogoče; pa dosedaj še nobenega kraja nismo najdili na Kranjskem, kteri bi bil z imenom kakega ajdovskega boga imenovan.

K zadnjemu na posebno prošnjo g. pisavca, s katero on odpusenje vseh naših jezikoslovnih pregreh sklepa, še nektere zglede slov. besedi z njegovim razmernikom k tukaj pristavimo, ter požedamo obljubljeni, namreč: koter, (k = zu; ter = einigend = zueinigend; zudeckend); kleniti, kloniti (k, leniti, loniti = zuschliessen, zulehnen); skubiti (iz, ko, biti = aus dem zu, d. i. aus der Einigung sein.) Imenovana videzna korenina tedaj ni „kvr“, ampak le vr in predlog k.

Pis.

Novice.

V državnem zboru na Dunaju v zbornici poslancev so prišli pretekli mesec marsikteri važni govori o šolskih zadevah na versto. Dr. Brinc je popisal stan ljudskih šol po vsem cesarstvu iz ministrskih pozvedb. Povedal je, da je na spodnjem in zgornjem Avstrijskem, na Solnograškem in na Tirolskem za ljudske šole ugodnih otrok skoro ravno toliko, kakor jih hodi v šolo; na Štajarskem pa $\frac{1}{3}$ za šolo ugodnih otrok ne hodi v šolo, na Koroškem $\frac{1}{6}$ ne, na Kranjskem skoro $\frac{1}{2}$ ne, na Primorskem čez $\frac{1}{2}$ ne, v Dalmaciji $\frac{3}{4}$ ne, v Galiciji več kot $\frac{3}{4}$ ne in v Bukovini celó $\frac{9}{10}$ ne. Na spodnjem Avstrijskem se šteje en učitelj za 82 za šolo ugodnih otrok, na zgornjem Avstrijskem eden za 90, na Solnograškem eden za kakih 60, na Tirolskem in Predarelskem eden za kakih 30, na Štajarskem eden za 116, na Koroškem eden za 80, na Kranjskem eden za 211, na Primorskem eden za 108, v Dalmaciji eden za 130, v Galiciji eden za 228 in v Bukovini en učitelj celó za 644 za šolo ugodnih otrok. Poslanec Gorup se je potegoval za izboljšanje učiteljskih dohodkov pri goriški normalni šoli. — Tudi naš verli zagovornik slovenskih pravic g. dr. Toman je z gorečo besedo dokazoval, kaj je prava omika za narod, in da se vsa opira na jezik, kateri mora obveljati v šoli, v kancelijah gospodskih in sploh v očitnem življenju. — G. Deschmann pa je temu izverstnemu govoru po svoji privzeti navadi hudo nasprotoval in tudi še druge poslance iz Kranjskega na svojo klop vlekel, kar mu še celó mnogi nemški časopisi niso mogli poterediti. — Bog daj, da bi resnica obveljala in da bi našim šolam in učiteljem kmali zdravile se znotranje in zunanje bolezni!

Iz Maribora. Pred kratkem je zadel učitelje tukajšnje okolice zalostni glas, da se je preselil v večnost občno ljubljeni tovarš g. Enrik Vraz, tačas pri sv. Marjeti zraven Pesnice. — Bil je rojen l. 1837. pri sv. Lorencu v slovenskih goricah. Njegov bistri um se je že zgodaj jel razvijati, posebno za muziko. Bil je dijak mariborske gimnazije; pa prečuden nagib, po izgledu svojega očeta, verlega učenika, si je odločil stan učiteljski. Nastopil ga je 17 let star, kot podučitelj v Svičini, kjer je 5 let z veliko izkrenostjo delal za človeški prid. — Jeseni l. 1859. je bil prestavljen za prvega podučitelja v učilnico sv. Jurja na Ščavnici, kjer mu je bilo zavoljo visoke starosti g. nadučitelja šolsko in korsko vodstvo zaupano. — Njegova izversta ljubezen in umetnost v obojem je bila podlaga, da je z velikim trudom na skorem bila verla šola, prijetno petje in godba v cerkvi. Toda že v drugem letu te njegove službe je zbolel neduhi; vendar pred koncom školskega leta se ni dal pripraviti, da bi bil zapustil svoje ljube opravila. Še le jeseni l. 1861. je šel k svojim staršem, da bi pri zvesti strežbi in verlem vraštvu zopet dosegel svoje zdravje. Previdnost božja pa je vendar obsodila, da, ga vzame staršem in presadi v boljše življenje. — Po dolgi bolezni in večkratnem sprejemanji sv. zakramentov je milo zaspal na dan častitljive-

ga zveličarjevega nebohoda, ob 3 popoldan. Bog daj, da bi bil tudi njegovi duši na ta dan večni raj odpert! — Kratko pa zvesto je delal za čast božjo in na korist človeštva. Ljubezni si je povsod obilno pridobival; to nam pričalo je ljudstvo, ki je iz vseh krajev njegovih služb množno priteklo k sprevodu, akoravno je bilo neprijetno vreme. Bilo je več dijakov, še njegovih tovaršev, tudi nekdanjih učencev in mnogo učiteljev, ki so s žalnim srcem spremili njegovo truplo h pokoj. Zapeli so mu še na gomili prav izverstno slovensko slovo; vsi pa smo čutili, da je rajni veliko prezgodaj odromal. — Bodi mu zemlja lahka, in duša naj vživa večno veselje! — *J. Dr. Vlastenski.*

Iz Škofjeloke. 5. t. m. smo k pogrebu spremili g. Franceta Cveka, učitelja pri naši pglavni fantiški šoli, kateri je že 38 let pri nas neprestanjeno učitaril. Bog naj mu dá večno plačilo! —

Iz Ljubljane. Presviti cesar so z naj vikšim sklëpom 23. dne junija t. l. mnogo slovečemu šolskemu svetovavcu in ogledniku realnih in ljudskih šol na Štajarskem in Koroškem g. dr. Francetu Močniku za njegove obilne zasluge pri šolstvu podelili viteški križ Franc-Jožefovega reda.

Iz Ljubljane. Da je slovenski narod sploh za petje zeló pripraven in vnet, kaže tudi že tukajšna šolska mladina. Kako zeló ginejo vsakega poslušavca mične pesmice iz nedolžnih serc malih učencov, posebno če vidi, kako nekteri s povzdignjenimi rokami: „Tebe Marija želim poslaviti“ pojejo pri šolski maši ob 10. uri v šenklavški cerkvi. Tudi učenci iz mestne pglavne šole pri sv. Jakobu pojejo zdaj vsaki dan ob 10. uri pri šolski maši brez orgel samo slovenske cerkvene pesmi. Tudi petje v naši gimnazii je vse hvale vredno. V prvem letošnjem semestru in tudi še nekaj časa v drugem učil je zastonj slovensko petje tukajšni gymn. suplent g. J. Belovič. Zdaj pa so se dijaki nižje gimnazije sami peti vadili pod vodstvom hvalevrednega v godbi in petju dobro izurjenega petošolca g. J. Hribarja; čujejo se sploh domače pesmi, kar kaže, da se učenci že zgodaj zavejo in ljubijo svoj materni jezik. Ravno tako, kakor nižji vadijo se sami tudi višji gimnazisti pod ravnateljstvom izverstnega pevca gosp. Trepava, sedmošolca in tako verlo pojejo, da bi jih z velikim veseljem lačen in žejin celi dan poslušal. Pridnih in domoljubnih dijakov slovenskih nam hvala Bogu ne manjka!

Zdaj pa še nekaj, dragi „Tovars“, kar pa le Tvoj napredek zaveda. Že večkrat sem čul semtertje govoriti, da prav ne delaš, ki povestie ne donášaš, ktere bi marsikdo zeló rad čital. To pa le taki govoré, ki Tvojih zakladov ne poznajo, katerim se vsaka podučivna stran dolga zdi kakor pot iz Dunaja v Pariz, kakor takim, kte-

ri bi le vedno radi pri nabasani luli ali pipi se kratkočasovali. Kdor Tvoje misli in Tvoje dobro serce pozna, gotovo ne bo terdil, da ne delaš pravo. Znabiti utegne resnica biti, da bi si s povesticami več podpiravcov priobčil, ali Tvoj dozdanji prostor je premajhen za take reči, ktere ga prav lahko s podučivnimi spisi napolniš. Pač veselo bi bilo, ako bi tudi v svojem tretjem tečaju en korak „naprej“ stopil. V ta namen sem se prederznil, Ti nekaj svetovati. Ali bi ne mogel vsaki dosedanji naročnik par krajevarčkov dodati, in s tem denarjem naj bi se potem priloge s posebnim naslovom natiskovale? Kakšno veselje imeli bi potem učenci, posebno pa otroci po deželi, ako bi jim učenik namesto „pohvalnice“ bral ali brati dal kaj iz priloge, ktera bi le obsegala mikavne reči. Prevdari to, ljubi „Tovars“, in premislite tudi vi, dragi gg. učitelji, jeli bi to k našemu vspehu veliko ne pripomoglo! *) Z Bogom! L. T.

Iz Ljubljane. Tukajšni slavni mestni odbor je v seji 3. t. m. za nove službi pri mestni poglavni šoli pri sv. Jakobu izvolil in navetoval gospoda: Leop. Belar-ja, učenika na Brezovici in Fr. Raktelj-a, učenika na Dobrovi.

Preč. g. g. šolskim prednikom in učiteljem tudi naznanjamo, da smo po želji mnogih gospodov učiteljev za letošnje šolske preskušnje napravili lične slovenske „zaznamke pridnosti in napredka učencov in učenk“. Dobé se v g. Milic-ovi tiskarnici, bukve za 80 kr. — Pokažite se tedaj mile slovenske šole!

Prememba v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofii. Šentruperska učiteljska služba je podeljena g. Janezu Zupanč-u, zač. uč. v Šentmarjeti (v novomeškem okraji), in uč. orgl. in cerkv. služba v Šentmarjeti z 212 gl. letne plače je razpisana. Prošnje za njo se ravnaajo do sl. c. k. finančnega deželnega vodstva v Gradcu (Finanzlandes - Direktion für Steiermark, Kärnthen, Krain und das Küstenland, in se odajajo pri preč. ljublj. konzistoriju do 15. avgusta t. l.

*) Omenili smo že enkrat, da bi „Tovars“ prav rad prinašal primerne povestice za mladino, ako bi imel za to le količkaj več prostora. Zatega voljo smo že vlani osnovali knjižnico za mladino z imenom „Darek“, za katero imamo že zopet nabranih nekaj lepih povestic, pesmic i. t. d. Ako bi pa naši č. gg. bravei sploh želeli, da bi za naprej „Tovars“ obsirnejši s povesticami izhajal, prosimo, da bi nam to blagovoljno naznanili.

Vredn.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.